

Kretinguos rajonē, netuolēj nu Rūdātiu, ir Nagarbas kalns. Ons nu sena ir vēsuokēs iduomiasēs padavēmās apēpints. Istuorēškā pagal dabartēnius mokslus išētom, kad če onkstiau ir bovēs pēlekalnis. Bet... Ka pradado mēslītē, kāp žmuonis so luopētuoms ē arklīu vežēmēs galiejē tuoki kalna sopēltē, nikāp negalio soprastē, kāp tas galiētē iviktē. Je anēi būtom dērbē ē so dabartēniems, mašinuoms, ekskavatuorēs, kažēn a anēms būtom pavikē par vēsus metus sopēlē tuoki dēdēli kalna.

Aš pats kartās pamēslējo, ka kažkumēt, dēdēlē senē, če galiētē būtē nokrētēs kuoks meteorīts. Va anam nesunkē galiētē pasēsektē tuokē dēdēlē doubē padarītē. Krēsdams meteorīts ēš tuos doubies galiejē ēšmuštē daug žiemiu. Anuos kēik pakēla ē sokrēta šalēp. Tēp ē galiētē sosēdarītē tuoks dēdēlis, i bliūda panašos kalns. Gal mēslītē, ka če ir ē ledinmetē palēkēms. Nesunkē galem nosēpieštē sau tuoki vaizdieli: atplokduoms dēdēlis leda loits, ons če istring gēlē i žemēs, smēltis, žvīra, vo paskiau tas leda loits ištēpst ē kalna vēdorīe palēiktē doubē.

Senās laikās dar eso gērdiejēs, ka če, kor dabā ta doubie ir, stuoviejē medēnē pēlēs, vo aple kalna bova iškasts gēlos griuovīs. Bova a nē anamē vondēns, nieks gerā nažēna, bet anās laikās tuoks bliūdālē pavidala kalns bova dēdēlē gers nu vēsuokiū neprieteliu apsēgintē. Priešams mosintās bova sunkē užsēkabarīuotē i tou kalna. Kāp to, žmogau, užlēpsi, je ont tavēs nu kalna rēit roustā, kūlē dēdlē ē mažē, vo kor dā mažesnē kūlātē, mietuomē ronkuoms ē so palaidēnēms, vo kor dar jietis ē strielēs! Mūsa pruoatievē bova mondrē žmuonis, muokiejē ē pasēkavuotē nu neprieteliu so vēsās givolēs. Tēn, unt tou kalna, bova daug vēitas ē apsēgintē. Nujau galem sava senuolems diekavuotē, ka anēi bova neēštēžē, ka bova tēkrē žemaitē, apginē sava žemēs. Apginē ē mes

¹ Nagarbas pēlekalnis dā ir vadēnams Senkū, Rūdātiū, Jazdū, Jazdātiu pēlekalnio a paprastiausē Bliūdkalnio. Ons ir pri bovose Jazdū kaima. Tas kalns panašos i liekštē – ont kalvuos ir aple 47–50 m skersmēns dēdoma aikštīe. Anou ir apjousēs pilēms. Vakarūs ēr šiaurie pilēma aukštis ir 6–7 metrā, rītū ē pēitū posie – aple 2,2 metrā. Pērma karta pēlekalni 1966 metās tīrēniejē Kretinguos muziejus, vo 2003 m. – tuo pateis muziejiaus darbuotuos Kanarskis Julios. Ons tumēt če ištīrēniejē 2,5 m² platoma terētuorējē ēr atrada X–XII omžiaus kultūriņi sluoksni so ognevēitē, tēp pat apžēistuos ēr žēistuos keramikas, smēltainē akmēns galoustova.

šēndēin galem džiaugtēis, ka torēm sava žemēs nedēdēli luopieli, bet dēdlē daili ēr ka pri tuos žemēs dā priēt ēr pajūrē pakraštielis, pasakuoms apēpints ē dainuoms apdainiuots.

Ēš kartuos i karta, ēš lūpu i lūpas ein paskuojēms, ka dēdlē senās laikās ont tuo Nagarbas kalna ir bovēs gelžinis dvars so poikēs rūmās, vo tūs rūmūs givēna baisē pēktē ē skūpē dvarpuonē. Vo pati pēktiausī bovusi dvarpuonienē. Žmuonis anou liuob vadētē gelžēnē ragano. Ana bovosi baisē žiauri. Je kas liuob pasēpainiuotē anā po kuojoms, tas liuob beveizint gautē i skūra. Liuob muštē vēsus: baudžiauninkus, anū vākus, gīvolius, paukštius. Liuob loptē dēdlē skaudē, kou tik i ronka pastvierosi. Vēina karta pēimēnis anā ēškrietē špuosa: i abodo šakalē galus prikaišiuojē atbolū ežē spīgliū. Tumēt tou pagali tičiuoms pamētē šalēp taka, katrou ana tonkē liuob vākštiuotē. Vēins pēimou anā pasēpainiuojē po kuojoms kāp tiktā tuo vēituo, kor tas spīgliouts pagaikštis bova nūmests. Gelžēnē ragana stvierē tou pagali ē tou pati muomēnta tēi ežē spīglē solinda anā i ronka. Ēš tuo skausma ana ka pradiejē riekētē, bliautē, ligo kuokēs tris dēinas nešerta vuožka! Tas pēimēnū iškriests špuosos anou pamuokē vēsam gīvenēmou – daugiau jau ana nikumēt nelīuob bemuštēis, tiktā gerklē dar vēs laidē.

Žmuonis tēik bova sopikē, ka tus dvarponius prakeikē ē anēi vēina nakti prasmega i žemē so vēso kalno viršūnē ē gelžēnēs dvara rūmās. Tumēt tas kalna pavēršios ēr pasidarē idobēs, ligo kuoks bliūdālis.

Dar eso gērdiejēs ēr tuoki padavēma:

Mona mama ir pasakuojosi, ka anuos sesou Mēkalauskātē Elē bova apsēžanējosi so Staponkaus Pranio ē anēi natuolēj tuo kalna toriejē ūkieli ē tēn gyvena, kol kolkuožā anū naprivertē parsēkeltē i Rūdātiu miestali. Mona ciuocē tou padavēma papasakojosi uošvienēs mamālē, tēp ka tas padavēms ir dēdlē sens ē anou žmuonis parduod iš lūpu i lūpas nu žēluos senuovēs.

Nujau žmuonis nuor tēk, nuor natēk tās padavēmās, nu tuo nē geriau, nē prastiau, anēi, tēi padavēmā, vēs tēik lēks par omžiu omžius.

Vo bovē tēp: tamē gelžēnemē dvarē numērusi dvarpuonienē. Ana bovusi dēdēlē gera, anou vēsē dēdlē miliejē. Ana toriejosi vēina maža doktērelē ē ana palēkosi našlaitēlē. Dvara puons, ēlgā nalaukēs, grētā apsēžanējē so kēto – sava patēis pasomdīta merga. Ana bovosi jauna, graži, mitri, toriejosi gera kakarinē, muokiejosi poikē dainiotē. Vakarās nu anuos dainū apilinkēs ē dorpinā liuob skombietē. Mosintās, ka ana puona so tou savo dainiavēmo ē sovēliuojē. Ē pasējiemē ons muotrēška ne pagal sava omžio, vo jauna, dailē, mitrē, bet baisē pēkta. Kāp nu sena ir sakuoma, je obags išuok i puonus, ēš puona nieka duora nalauk – tujau užmērš ēš kuokē kēnē ir pats ēšlindēs ē pradies tuokio puono a puonē dietēis, ka ba šakalē ni pru šali nēk – napraēisi. Če nieka naujē nier, nujau ir tas pats. Veiziek, ka ē šēndēin: je paprastam žmuogou rēk kuoki rēkala sotvarkītē, nuēini pas kuoki šviežē iškepta valdininkieli, tujau tas veiz, kou anam atnešē. Je jau atējē ba duovēnelēs, ē ba kišē, tā jau tavi ožvarēnies: vēn tik ēr gērdiesi: šēndēin nagal, nier, nasospies, tā atēisi kēta karta. Ka nuēisi, ons jau būs ē ožmēršēs, kou sakēs, viel kou nuors sogalvuos, ka tik tavēm galiētom kuo grētiau nosēkratītē. Vo je kou nuorintās atnešē a i kišenē ibrokā (geriausī, je šlamontiū litoku), pradies lonkstītēis ē dvilinkē šipsēna nu vēinuos ausēis lig kētuos ēšmes. Tumēt ē rēkals muomēt

(Nukelta i 60 p.)

(Atkelta iš 59 p.)

bus sotvarkīts. Matuot, tuokēi bluogē pavīzdē ligo kuokēi papruotē ē padavēmā parsēdoud ēš kartuos i karta.

No vo ta mūsa naujuoji dvarpuonienē dēdlē grētā apsēprata vīra nomūs, ožmērša, ka na tēp senē, mēlždama karvės, liuob par morza gautē so šūdēno karvės oudēgo, ka, šerdama kiaulēs, basuoms kuojuoms pu miešla toriejē vākštuiotē, nešdama jiedala medēniūs viedraliūs, ka tarp pirštu ēšlēžiū kiauliu sriotas liuob trikštē, ka anuos drapanas bova luops ont luopa. Vo nujau pradiejē vākštuiotē so naujuoms korpiems, so ēšpouštuoms, ēšsiovēnietuoms, naujuoms jopuoms, ēlguoms lig pat ožkolniu. Liuob ana būtē apsēkabēniejosi gintarēnēs karuolēs, palaidās plaukās. Anuos gruožis bova nesvietēšks, vo būds – raganēšks, tā nieks ē nikāp anā dabā negaliejē itēktē, aple baudžiauninkus jau narēk ni kou ē sakītē. Gerā, ka tēi anā retiau i akis liuob papoltē – maišitēis. Vēsa sava piktoma ē pagēiža ana liuob ēšleistē ont tuos našlaitēlēs – pērmuosēs dvarpuonienēs doktērelēis. Ta mergelē bova dēdlē panaši i sava geroujē muotina – daili, geltonkasē, mielēnakē, švēisi, švēisi, ligo kuoki golbē. Nuors ē prastas drapanas teliuob nešuiotē, bet anuos gruožis ē geroms ēš tuola bova matuoms ē juntams ne tik žmonēms bēt ē vēsēms kētēms givēms padarams – givulelms ē paukstelems. Tou laiko dvarponis vēsā sosena – gal ta jaunuoji anuo patēs, tuos našlaitēlēs pamuotē, anuo luovuo tēik numūčējē, rasi ē prastā šierē, ka ons tēp grētā sosena. Puons ne tik sovarga, bet ēr atsidūrē po tuos sava ontruosēs patiuos pado. Ta muotrēška tamē dvarē dabā jau kou nuoriejē, tou ē darē. Pamuotē dvara ūkē rēkalus gerā tvarkē – vēks tēn blēzgiejē, bet užtat žmuonis kāp kuokius givoliūs varēniejē, siediedama ont balta erzēla, so nagaigo anus liuob loptē.

Senāsis dvarponis grēta nosēbēngē – pabēngē šiuos žemēs varga pakalnēs. Nujau jau nieks neabžēna, a ons pasēmērē nu senatvēs, a diel sava jaunuosēs patiuos pēktoma, vo rasi ē diel šerdēis skausma, katrou liuob sokeltē tas žiauros patiuos elgesis so anuo doktērelē.

Po laiduotoviu ta pamuotē vēsā pasiota – gal diel tuo, ka jau bova šēik tēik sensteliējosi, vo gal ka luovuo vēina vadaluojies. Diel tuo, ka ta ragana jau bova stēprē sumētosi, baisē skūpa, žiauri, vaikē anuos nanuoriejē, vo ana pati – senū kraties, nes, vēina žēla palaiduojosi, žēnuojē, kāp ta patarlē ka saka, ka „sens arklis vago nos negadēn, bet negēlē ar“. Tēp jau givenēmē ir: je muotrēška given vēina, ba vīra, ē je dā anuos nieks nemil ē nepakatol, vēsas pasēdara pēktas ligo kuokēs raganas, tik nujau anuos ir mondrēs ē naēšsēdoud, muok apsēmestē, ka ir dēdlē geras, ligo kuokēi aniuolā, bet ēš tēkrūju tēp nier. Gamtuo tēp jau ir soriedīta: žmonēs daugiau vēsē ir puoreliems ar vēns patēnielis ont keliū patieliu būn ē kētēp nego pas bēti muotinēlē, kor tū patēnieliu-tranū – dēdlē daug. Tā va, ta senuoji dvarpuonienē pasēdariosi tēkra ragana. Mosintās diel tuo, ka ana nieka nemiliejē ē anuos tēp pat nieks nenuoriejē ē nemiliejē. Ēš dēdlē pavīda, ka ta našlaitēlē, nuors ana ē bova baisiausē skriaudama, nuors anou ē vertē pri vēsuokiū darbū dēina ē nakti eitē, nuors ana ē bova apdarīta skarmalās, vēsuo apilinkie garsiejē kāp dēdlē graži, gera ē darbšti mergelē. Anuos jaunistē ē gruožis ēr par tas drapanas liuob švaistē; teisingā žmuonis saka, ka auksos ē pelēnūs blēzg. Ta ragana nūtarē tou našlaitēlē nosēkratītē. Nožodītē anuos naēšdrīsa, bet sočeriejē anou – pavertē mergatē i kriopē. Bova ta kriopē baisē negraži, šalta, glēti, dēdliau-

Kurmātiu pēlekalnis. Portēgrapējē iš Kretinguos savēvaldībēs arkīva

siuoms ēšspruogusiuoms akēmīs, nieks ni i ronkas neliuob apsēvežietē anuos pajimtē. Ožkeikē anou tēp: švēisio dēnuos laiko kriopē toriejē nu žmuoniū kavuotēis, ka anuos nieks tuokiuos nedailiuos nepamatītom, vo naktimis, ka liuob sotemtē, ana liuob atvarstē i sava onkstiesni būvi – viel liuob stuotēis ont žemēs gražiuoji mergelē našlaitēlē. Tēi čerā bova tuokēi, ka je kas nuors tou kriopē isimilēis ē pabučious, ana vēsam laikou atvērs i mergatē, i tuokē patē, kuoki bova iki ožkeikēma.

Ka ta našlaitē ēš nomū dinga, nu tuos raganas vēsē baudžiauninkā pabiega, net ē givolē ēšsēlakstē. Lēka ana vēina pati.

Vēsus tuos gelžēnēs raganas bluogus darbus matē žemaitiu paguoniū dievaitis Perkūns. Vēina nakti trēnkē uns i tus gelžēnius dvara rūmus ē anēi prasmega so vēso kalno ē so tou pēkto ragano i žemēs gelmēs. Ē tēp nu neatmēnamū laikū tas kalns palēka tuokē pavidala – ligo kuoks bliūdālis. Pu kuriuo laika unt tuo kalna bova pastatyta pelēs, ginibēnē itvērtēnēmā, ē tas kalns pasēdarē tēkros pēlekalnis.

Ējē metā, ontrē. Ta našlaitēlē, paversta i kriopē, pu tas apilinkēs riepļuoje, vēs pri suodību sostuodama. Anuos akis vēsa laika bova dēdlē liūdnas, driegnas, ligo apsēšaaruojosēs. Kāp nuori, tēp ē mēslīk, bet atsēradēs tuoks narsos jaunēkātis, ligo Kastytis, Traidienis a Vītauts, katros jiemē ē ēš dēdēlies meilēs pabočiava tou kriopē. Ē tujau pat ta kriopē pavērta i dēdlē dailē, jauna mergatē, tuokē, kuoki ana bova lig ožkeikēma.

Vēinē saka, ka ana ir bovosi nē kas nuors kēts, vuo ta vaidilutē Bērutē, katra Palonguo sotēka konēgaikšti Kēstuti, kētē pasakuo, ka tuoks bova Eglēs žaltiū karalienēs givenēms. Aš pats mēslējo, ka ana bova paprasta žemaitiu mergelē, nes vēsas anuos ir dēdlē gražēs, nuors tarp tū gražuoliū ēr vēina kēta pēkta ragana pasētaika.

Kuožnās metās i Palonga sovažiu būris kompelninku. Ka līn, saulēs nier, žmuonis nator kou darītē. Tumet anēi arba gol, arba pijuokaun. Kāp būtom gerā, je kas nuors anuos pakosavuotom ožsē-sakītē ekskursējē pu tuo krašta žimiausius pēlekalnius, katrū čē daug ir, ēr vēsē anēi legenduoms, padavēmās ir apēpintē.

Tik tuokem turistu lonkīmou tus pēlekalnius rēktom tinkamā sotvarkītē, pritaikītē. Mēslējo, ka vēsuokiausiu iduomiū dalīku gal prigalvuotē. Je būtom kas tou užsējēmos, mēslējo, ka ē važiuojintīū, ē einontīū atsērastom. Kuožnam žmuogou juk iduomo pabūtē tēn, kor mūsa pruoatievē sava piedas ir ispaudē.